

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Природничий факультет

Кафедра екології та географії

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ»**

**для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми “Середня освіта (Географія)”**



Автори:

Олена ОВДІЮК - кандидат економічних наук,
доцент кафедри екології та географії

Руслана ВЛАСЕНКО - кандидат біологічних
наук, доцент кафедри екології та географії

Розглянуто та схвалено:

на засіданні кафедри екології та географії

Протокол № 21 від «12» травня 2025 р.

Завідувач кафедри _____ Олександр ГАРБАР

Житомир 2025

УДК 911.3 (72)
I-72

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол № 11 від 30 травня 2025)

Рецензенти:

ГУДЗЕВИЧ Анатолій – доктор географічних наук, професор кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

РЯБОКОНЬ Ольга – кандидат географічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи КЗВО Вінницької академії безперервної освіти;

КЛІМОВА Інна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки, менеджменту, маркетингу та готельно-ресторанної справи Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Овдіюк О., Власенко Р. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять з освітньої компоненти «Основи соціальної географії» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми “Середня освіта (Географія)”. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 37 с.

УДК 911.3(72)
I-72

© Овдіюк О.М., 2025

© Власенко Р.П., 2025

© Житомирський державний
університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Модуль 1. Основи соціальної географії як галузь суспільної географії. Практичне заняття № 1. Тема 1. Вступ. Теоретичні та методологічні основи соціальної географії.....	6
3. Практичне заняття № 2. Тема 2. Концепції соціальної географії.....	10
4. Практичне заняття № 3. Тема 3. Географія соціально-демографічного розвитку.....	14
5. Практичне заняття № 4. Тема 4. Географія охорони здоров'я, освіти, дозвілля та споживання.....	18
6. Практичне заняття № 5. Тема 5. Географія рівня та якості життя населення.....	22
7. Практичне заняття № 6. Тема 6. Безпека життєдіяльності населення.....	27
8. Практичне заняття № 7. Тема 7. Стратегії соціального розвитку.....	31
9. Порядок контролю рівня виконання завдань для практичних занять.....	35
10.Список рекомендованої літератури.....	36

ВСТУП

Предмет вивчення освітньої компоненти – зв'язки просторової організації праці та дозвілля, мінливі міграційні паттерни, просторове поширення суспільств масового і спільного споживання, регіональні прояви соціальних негараздів, пошук шляхів ефективного управління соціальним розвитком.

Програма навчальної компоненти складається з таких модулів:

Модуль 1. Основи соціальної географії як галузь суспільної географії.

1. Мета, завдання та результати навчання

1.1. Мета вивчення освітньої компоненти: формування у здобувачів вищої освіти знань про теоретичні основи соціальної географії, її становлення та розвиток в цілому в світі та, зокрема, в Україні, місця дисципліни у структурі суспільної географії, поглиблення знань про особливості медико-географічної ситуації в Україні та інших держав світу в контексті загальносвітових тенденцій та процесів, враховуючи її новий статус світоглядної дисципліни, яка одночасно має і значну практичну спрямованість.

1.2. Основними цілями вивчення освітньої компоненти є:

- вивчення теоретичних і методичних основ соціальної географії;
- поглиблення знань про територіальні відмінності соціального розвитку як окремих соціальних груп, так і всього населення,
- аналіз впливу нового статусу соціальної географії, як науки на спроможність внести вагомий вклад у вирішення глобальних проблем сучасної цивілізації.
- вивчення проблем соціальної географії її територіальної та галузевої організації і особливостей її функціонування.

1.3 Результати навчання:

Здобувач повинен знати:

- теоретичні основи формування та реалізації функцій соціальної географії як результат відображення нового соціального запиту суспільства;
- глобальні проблеми сучасного соціуму і можливості соціальної географії в їх вирішенні;
- особливості реалізації нових функцій соціальної географії, розуміти проблеми та завдання науки на сучасному етапі розвитку людства;
- глобальні соціальні проблеми людства та можливості соціальної географії досліджувати ці процеси в аспекті подолання глобальних проблем цивілізації та переходу до стійкого розвитку;
- особливості формування менталітету українського соціуму як основи переходу суспільства до стійкого розвитку;
- методику соціально-географічного дослідження менталітету соціуму;
- філософські та загальнонаукові методи, що допомагають здійснювати географічні дослідження;

- традиційні та новітні підходи щодо вирішення проблем з соціальної географії.

Здобувач повинен вміти:

- ✓ аналізувати та досліджувати глобальні соціальні проблеми суспільства;
- ✓ розробляти структурні схеми управління соціально-географічним процесом через реалізацію нових функцій соціальної географії, пояснювати основні теоретичні аспекти соціальної географії, її завдання у зв'язку з новим соціальним запитом;
- ✓ пояснювати виникнення, становлення та розвиток соціальної географії, бачити взаємозв'язок соціальної географії з іншими суспільно-географічними та природничими науками;
- ✓ аналізувати соціально-географічні особливості просторових процесів та форм організації життєдіяльності сучасного соціуму;
- ✓ аналізувати особливості соціогеосистем як основних об'єктів дослідження соціальної географії;
- ✓ користуватися методами інформаційного забезпечення та методами аналізу емпіричних даних в соціально-географічних дослідженнях;
- ✓ аналізувати особливості соціально-демографічного розвитку суспільства;
- ✓ складати програми соціально-демографічних досліджень;
- ✓ застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи дослідження соціально-географічного процесу в Україні.

Освітня компонента «Основи соціальної географії» викладається на II курсі, в 4 семестрі.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 120 години 4,0 кредитів ECTS.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

Модуль I. Основи соціальної географії як галузь суспільної географії

Практичне заняття № 1

Тема 1. Вступ. Теоретичні та методологічні основи соціальної географії.

Мета практичного заняття: сформувати у здобувачів вищої освіти розуміння теоретичних та методологічних засад соціальної географії, ознайомити з її основними концепціями, підходами та методами дослідження, а також розвинути навички аналізу соціально-географічних процесів та явищ.

Основні поняття: соціальна географія, суспільна географія, об'єкт соціальної географії, предмет, завдання, практичне значення, теорія просторової організації суспільства, територіальна соціальна система, соціально-географічний простір, соціально-географічне положення, соціальна диференціація (територіальна), соціальна інтеграція (територіальна), соціальна напруженість (територіальна), методи: статистичний, картографічний, соціологічні, економіко-географічний, порівняльно-географічний, районний, геоінформаційні системи (ГІС), Концепції та підходи в соціальній географії, позитивізм, гуманістична географія, радикальна географія, постмодернізм.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проектна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Предмет, об'єкт, завдання основ соціальної географії.
2. Функції основ соціальної географії. Структура соціальної географії та її місце серед географічних наук.
3. Основні напрями розвитку. Основні соціально-географічні школи заходу.
4. Місце та значення соціальної географії серед інших географічних наук. Проблеми розвитку сучасної соціальної географії.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування). Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Роль соціальної географії у вирішенні суспільних проблем. Ви є консультантом міської адміністрації, яка зіткнулася з проблемою нерівномірного розвитку районів міста. Деякі з них мають високу якість життя, тоді як інші страждають від безробіття та низької доступності соціальних послуг. Як соціальна географія може допомогти в аналізі та вирішенні цієї проблеми? Які її функції будуть задіяні?

2. *Місце соціальної географії серед інших наук.* Дослідницька група працює над проектом, що стосується змін у розселенні населення через кліматичні зміни. У проекті беруть участь екологи, економісти та соціальні географи. Яку роль відіграватиме соціальна географія у цьому міждисциплінарному дослідженні? Як вона поєднується з іншими науками?

3. *Структура соціальної географії у дослідженні міграційних процесів.* Ваша команда отримала завдання вивчити проблему масової трудової міграції з сільських районів у великі міста. Які розділи соціальної географії будуть задіяні в цьому дослідженні? Як можна використати соціально-географічний підхід для аналізу цієї проблеми?

4. *Функції соціальної географії у регіональному розвитку.* Уряд розглядає можливість створення нової спеціальної економічної зони в депресивному регіоні. Вам потрібно оцінити, як цей проект вплине на соціально-економічний розвиток території. Які функції соціальної географії допоможуть оцінити наслідки цього рішення? Як соціально-географічний аналіз може сприяти ефективному плануванню?

5. *Значення соціальної географії для оцінки рівня життя населення.* Ваше завдання – порівняти рівень життя населення двох регіонів країни з різним рівнем економічного розвитку. У дослідженні слід врахувати зайнятість, медичне забезпечення, доступ до освіти та якість житлових умов. Які методи соціальної географії ви використаєте для такого аналізу? Які структурні елементи соціальної географії допоможуть визначити основні фактори, що впливають на рівень життя?

6. *Підходи соціально-географічних шкіл до проблем урбанізації.* Ви є дослідником, який аналізує проблему стрімкого розростання міст у США та Західній Європі. Одні вчені вважають, що розвиток міст визначається економічними факторами, інші звертають увагу на поведінкові аспекти міської спільноти. Як би пояснили проблему урбанізації представники Чиказької школи та школи поведінкової географії? У чому їхні відмінності?

7. *Неомарксистська соціальна географія та нерівність у просторі.* У вашому місті існує значна соціально-просторова нерівність: престижні райони мають високу якість життя, а в бідних районах спостерігаються безробіття та низький рівень соціального забезпечення. Як би представники неомарксистської школи пояснили цю нерівність? Які чинники, на їхню думку, визначають соціально-географічний простір?

8. *Географія сприйняття простору.* Туристична компанія хоче розширити свою діяльність, однак стикається з проблемою: певні регіони мають негативний імідж серед потенційних відвідувачів, хоча об'єктивно вони не менш цікаві за популярні туристичні напрямки. Як представники школи поведінкової географії пояснили б вплив сприйняття простору на вибір туристичних маршрутів? Які дослідження можна провести, щоб змінити імідж цих регіонів?

9. *Гуманістична географія та якість життя.* Міська влада планує забудову нового району. Є два варіанти: один передбачає висотну забудову з мінімальною кількістю зелених зон, інший – низькоповерхові будинки з парками та широкими тротуарами. Як би гуманістична географія оцінила ці два

варіанти? Які критерії вона враховує у плануванні простору, щоб забезпечити комфортне середовище для мешканців?

➤ Створіть хмару слів за основними поняттями теми та дайте їм визначення (текстовий редактор Word Art <https://wordart.com/>).

4. Проєктна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Територіальні відмінності рівня життя населення в Житомирській області:

- порівняльний аналіз різних районів області за ключовими соціально-економічними показниками (доходи, безробіття, доступ до освіти та медицини).
- картографічне відображення виявлених відмінностей.
- визначення чинників, що зумовлюють ці відмінності.

2. Соціально-географічний аналіз міграційних процесів у Житомирській області:

- дослідження причин та напрямків внутрішньої та зовнішньої міграції.
- аналіз впливу міграції на соціальну структуру та економіку регіону.
- прогнозування подальших міграційних тенденцій.

3. Просторова організація соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, культура) у моєму місті (районі):

- аналіз розміщення закладів соціальної інфраструктури, їхньої доступності та забезпеченості населення.
- виявлення територіальних диспропорцій та проблем у функціонуванні.
- розробка пропозицій щодо оптимізації мережі соціальної інфраструктури.

4. Вплив географічного положення на соціально-економічний розвиток окремих населених пунктів Житомирської області:

- порівняльний аналіз населених пунктів з різним географічним положенням (близькість до обласного центру, транспортних магістралей, кордонів).
- виявлення переваг та недоліків їхнього розташування для соціального та економічного розвитку.

5. Соціально-географічні аспекти формування територіальних громад у Житомирській області:

- аналіз процесу децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад.
- дослідження впливу об'єднання на соціальну сферу та якість життя населення.
- виявлення проблем та перспектив розвитку ОТГ.

6. Просторова диференціація злочинності у містах Житомирської області:

- аналіз статистичних даних про рівень та види злочинності в різних районах міста.
- картографічне відображення криміногенної ситуації.
- виявлення соціально-географічних чинників, що впливають на рівень злочинності.

7. Соціально-географічні особливості доступу населення до рекреаційних ресурсів у Житомирській області:

- аналіз розміщення та доступності парків, лісів, водойм та інших рекреаційних об'єктів.
- виявлення територіальних нерівностей у можливостях для відпочинку та оздоровлення.
- розробка пропозицій щодо покращення рекреаційної інфраструктури.

8. Створення серії тематичних карт "Соціальний портрет Житомирської області":

- відображення на картах демографічних показників (щільність населення, вікова структура), рівня доходів, рівня безробіття, забезпеченості соціальною інфраструктурою тощо.

9. Картування територіальних відмінностей у поширеності певних соціальних явищ (наприклад, захворюваності, рівня освіти, злочинності) у Житомирській області:

- використання статистичних даних та ГІС-технологій для створення наочних картографічних образів.

10. Створення атласу "Соціально-економічний розвиток мого міста (району)":

- збір та картографічне відображення різноманітної соціально-економічної інформації про обрану територію.

Практичне заняття № 2

Тема 2. Концепції соціальної географії

Мета практичного заняття: сформувати у студентів розуміння основних концепцій соціальної географії, їхнього розвитку та застосування у сучасних дослідженнях. Ознайомити з ключовими теоретичними підходами та методами аналізу соціально-географічних процесів, розвинути навички критичного осмислення концепцій та їхнього практичного використання для вивчення соціального простору.

Основні поняття: соціальна географія, простір, територіальна спільнота, соціально-географічна структура місце (place), ідентичність, міграція, урбанізація, геосоціальні процеси, диспропорції розвитку, соціальна стратифікація, якість життя, локалізація, глобалізація, геокультурні регіони.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проєктна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Значення поняття простору в житті людини і соціуму, його еволюція
2. Географічний та соціальний простір, просторова організація суспільства.
3. Концепція соціогеосистем.
4. Концепція соціально-географічного процесу.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування). Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Простір і соціальна взаємодія. У сучасних мегаполісах спостерігається зростання кількості коворкінгів та відкритих громадських просторів, де люди можуть працювати та спілкуватися. Деякі експерти вважають, що це змінює соціальні відносини, зменшуючи роль традиційних офісів. Як зміна просторової організації праці впливає на соціальні взаємодії та професійні мережі людей?

2. Трансформація міського простору. В історичному центрі міста активно розвивається туристична інфраструктура: будуються готелі, ресторани, сувенірні крамниці. Місцеві жителі скаржаться, що ціни на житло зросли, а їхній звичний спосіб життя змінився. Як туристична індустрія впливає на соціальний простір міста? Які позитивні та негативні наслідки таких змін?

3. Віртуальний простір та реальні соціальні зв'язки. Раніше люди активно взаємодіяли в фізичному просторі – на вулицях, у магазинах, на роботі. Сьогодні значна частина соціальних контактів перейшла у цифровий формат: соцмережі, онлайн-навчання, дистанційна робота. Як віртуальний простір

впливає на соціалізацію та взаємодію між людьми? Чи може він замінити фізичний простір у житті людини?

4. *Простір та культура сприйняття.* Дві сусідні країни мають різні уявлення про простір: в одній переважають великі відкриті площі та широкі вулиці, в іншій – тісна забудова з вузькими провулками. Це формує різний стиль життя та навіть поведінкові особливості жителів. Як особливості просторової організації території впливають на культуру та стиль життя суспільства?

5. *Простір і нерівність.* У великому місті є центральні райони з розвинутою інфраструктурою та престижними житловими комплексами, а також околиці з низьким рівнем доступу до послуг, поганою транспортною системою та високим рівнем безробіття. Як простір може формувати соціальну нерівність? Які заходи можуть допомогти зменшити просторову сегрегацію в місті?

6. *Просторова диференціація рівня життя.* Два сусідні міста мають різні показники якості життя: одне розвинене з високими доходами населення, якісною інфраструктурою та хорошим екологічним станом, а інше — з високим рівнем безробіття, низькою доступністю соціальних послуг і поганою екологією. Як можна пояснити ці відмінності з точки зору просторової організації суспільства? Які фактори вплинули на їхній розвиток?

7. *Міграційні процеси та соціальний простір.* У певному регіоні через економічні труднощі багато людей мігрують до великих міст, залишаючи сільську місцевість майже без працездатного населення. Як це впливає на просторову організацію суспільства? Які заходи можна вжити для зменшення негативних наслідків?

8. *Функціонування соціогеосистеми.* У гірському регіоні є невелике місто, економіка якого базується на туризмі. Проте через зміну клімату туристичний потік зменшується, і місто починає занепадати. Як зміни природного середовища впливають на функціонування соціогеосистеми? Які можливі стратегії адаптації цього міста до нових умов?

9. *Збалансований розвиток соціогеосистеми.* Влада країни планує створення нового промислового центру, що сприятиме економічному зростанню, але може вплинути на екологію та соціальну структуру регіону. Як можна забезпечити збалансований розвиток соціогеосистеми, щоб уникнути негативних наслідків?

10. *Динаміка соціально-географічних процесів.* Протягом останніх 20 років у регіоні спостерігається активна урбанізація: сільське населення зменшується, а міста розростаються, змінюючи свою просторову структуру. Як цей процес можна пояснити через концепцію соціально-географічного процесу? Які чинники його визначають?

4. Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Дослідження соціальної диференціації міста (на прикладі рідного міста):

- Вибрати район/мікрорайони для порівняння.

- Зібрати дані про доходи, освіту, зайнятість, житлові умови.
- Побудувати соціальну карту міста.
- Проаналізувати просторову нерівність.
- Оформити звіт і презентувати мапу з висновками.

2. Концепція просторової справедливості: реальність чи утопія?

- Ознайомитися з теорією просторової справедливості.
- Зібрати приклади нерівномірного розподілу ресурсів (транспорт, освіта, медицина).
- Провести опитування мешканців.
- Оцінити рівень справедливості розподілу.
- Створити презентацію з критичним аналізом та пропозиціями.

3. Географія міграційних процесів у регіоні:

- Дослідити потоки міграції (внутрішньої та зовнішньої).
- Визначити основні причини міграції.
- Побудувати міграційні карти.
- Проаналізувати вплив на демографію та економіку регіону.
- Оформити доповідь із візуалізацією.

4. Географія доступності освіти в сільській місцевості:

- Визначити населені пункти і школи.
- Проаналізувати відстань, транспорт, інтернет-доступ.
- Провести інтерв'ю з учнями чи вчителями.
- Оцінити освітню доступність.
- Оформити звіт з рекомендаціями.

5. Роль гендеру в соціальному просторі міста:

- Ознайомитися з поняттям «гендерованого простору».
- Проаналізувати безпечність та доступність міських просторів для жінок/чоловіків.
- Провести анкетування.
- Побудувати карту гендерної комфортності.
- Презентувати результати з висновками.

6. Соціальні мережі як простір нової географії:

- Проаналізувати розподіл соціальних мереж за віком, регіонами, інтересами.
- Створити карту віртуального спілкування (heatmap).
- Дослідити вплив на соціальні зв'язки.
- Оцінити зміни у сприйнятті простору.
- Оформити доповідь з інфографікою.

7. Географія бездомності: невидимі люди в міському просторі:

- Ознайомитися з соціальною проблемою бездомності.
- Дослідити зони перебування/накопичення безхатченків.
- Провести польове спостереження або інтерв'ю з представниками соцслужб.
- Побудувати карту «невидимих зон».
- Надати рекомендації та презентувати проєкт.

8. Етнічна мозаїка міста: як формується культурний простір:

- Зібрати дані про етнічний склад населення.
- Дослідити просторове розміщення діаспор/етнічних груп.
- Визначити культурні осередки (кав'ярні, школи, храми).
- Провести інтерв'ю з представниками спільнот.
- Створити мапу і розповісти історії мешканців.

9. Соціальна географія екологічної несправедливості:

- Визначити екологічно проблемні зони міста.
- Зіставити з соціально вразливими групами населення.
- Провести анкетування про вплив екології на здоров'я.
- Побудувати карту ризиків.
- Презентувати результати з пропозиціями вирішення.

10. Аналіз урбаністичних концепцій у соціальній географії (наприклад, «право на місто»):

- Ознайомитися з концепцією (наприклад, Лефевра).
- Провести кейс-аналіз міських ініціатив: сквери, велодоріжки, партисипація.
- Інтерв'ювати місцевих активістів/мешканців.
- Оцінити рівень участі громади.
- Створити мультимедійну презентацію.

Практичне заняття № 3

Тема 3. Географія соціально-демографічного розвитку.

Мета практичного заняття: закріпити та поглибити знання про просторові особливості соціально-демографічного розвитку, навчитися аналізувати демографічні показники різних регіонів, визначати тенденції урбанізації, міграційних процесів та їх вплив на соціально-економічний розвиток територій. Розвинути навички роботи з картографічними матеріалами, статистичними даними та геоінформаційними системами для оцінки соціально-демографічних процесів.

Основні поняття: соціально-демографічний розвиток, населення, демографічна структура, природний рух населення, міграція, демографічна політика, трудові ресурси, зайнятість населення, якість населення, рівень життя, тривалість життя, старіння населення, демографічний вибух, демографічна криза, демогеографія.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проектна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Основні поняття географії соціально-демографічного розвитку.
2. Передумови соціально-демографічного розвитку: концепції соціально-демографічного розвитку.
3. Чинники соціально-демографічного розвитку та демографічна політика.
4. Трудоресурсний потенціал та його визначення як сукупності реальних та потенційних якісних і кількісних характеристик працездатного населення.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування).

Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Побудова таблиці "Демографічні показники та концепції розвитку".
Вам надано демографічні показники чотирьох країн:

- **Країна А:** Висока народжуваність, висока смертність, низька тривалість життя.
- **Країна В:** Зниження смертності, висока народжуваність, швидке зростання населення.
- **Країна С:** Зниження народжуваності, низька смертність, сповільнене зростання населення.
- **Країна D:** Низька народжуваність, низька смертність, старіння населення.

1. Визначте, на які етапи демографічного переходу відповідає кожна країна.

2. Побудуйте таблицю, у якій відобразить: країну, демографічні характеристики, етап демографічного переходу, прогнозований напрямок розвитку.

2. Побудова блок-схеми "Фактори, що впливають на соціально-демографічний розвиток". Розподіліть наступні фактори за категоріями та створіть блок-схему зв'язків між ними:

- Економічний рівень країни.
- Традиції та культура.
- Освітній рівень населення.
- Міграційні процеси.
- Екологічна ситуація.
- Рівень урбанізації.
- Політична стабільність.
- Державна демографічна політика.

Виділіть основні категорії факторів (наприклад, економічні, соціальні, природні, політичні) та встановіть між ними причинно-наслідкові зв'язки.

3. Моделювання демографічної політики країни. Уявіть, що ви – радник уряду країни, яка стикається з демографічною кризою (можна обрати одну з ситуацій):

- Високий рівень народжуваності, дефіцит ресурсів, низький рівень освіти.
- Старіння населення, дефіцит робочої сили, зменшення податкових надходжень.
- Високий рівень міграції молоді за кордон, низька народжуваність.

1. Опишіть проблему та її наслідки.
2. Запропонуйте три заходи державної демографічної політики для вирішення проблеми.
3. Побудуйте модель взаємодії цих заходів (наприклад, у вигляді схеми "проблема → заходи → очікуваний ефект").

4. Аналіз урбанізаційних процесів у світі. Вам надано дані про частку міського населення в різних регіонах світу. На основі цих даних:

1. Побудуйте таблицю, у якій вкажіть регіон, рівень урбанізації та основні причини його змін.
2. Визначте, які соціально-демографічні наслідки спричиняє швидка урбанізація (наприклад, збільшення безробіття, екологічні проблеми, зростання соціальної нерівності).
3. Запропонуйте заходи для сталого розвитку урбанізованих територій.

5. Складання моделі впливу міграційних процесів на соціально-демографічний розвиток. Уявіть, що ваша країна стикається з великою хвилею імміграції.

1. Визначте основні причини міграції (наприклад, економічні можливості, політична нестабільність у країнах походження, екологічні катастрофи).
2. Побудуйте схему "Вплив міграції на країну-реципієнта", де зазначте позитивні (економічне зростання, поповнення робочої сили) та негативні (культурні конфлікти, зростання навантаження на соціальні служби) наслідки.
3. Запропонуйте заходи для адаптації мігрантів та мінімізації ризиків.

4. Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Демографічна ситуація у вибраному регіоні України:

- Зібрати статистичні дані (населення, народжуваність, смертність, вікова структура).
- Побудувати **діаграми та піраміду вікового складу населення**.
- Створити **тематичну карту щільності населення**.
- Провести аналіз динаміки змін.
- Написати **звіт** з поясненням причин і наслідків.

3. Природний приріст населення: порівняльний аналіз двох країн:

- Вибрати 2 країни (наприклад, Україна і Нігер).
- Зібрати дані про народжуваність, смертність, середній вік.
- Побудувати **таблиці та графіки порівняння**.
- Зробити **аналітичну карту** демографічних показників.
- Підготувати **презентацію** з висновками та рекомендаціями.

3. Соціальні наслідки старіння населення в Європі:

- Зібрати дані про вікову структуру населення ЄС.
- Побудувати **вікову піраміду**, порівняти її з країнами, де населення молоде.
- Створити **інфографіку**: потреби літніх людей (медицина, транспорт, соціальна інфраструктура).
- Проаналізувати політику підтримки.
- Оформити **електронний звіт** або сторінку в Canva.

4. Внутрішня міграція в Україні: причини і наслідки:

- Зібрати статистику Держстату та соціопитування.
- Побудувати **міграційну карту**: звідки і куди переміщаються люди.
- Розподілити мігрантів за віком, статтю, причинами.
- Підготувати **анкету для респондентів** (за можливості).
- Оформити **звіт із картами, графіками й аналізом**.

5. Урбанізація та її соціальні виклики:

- Дослідити рівень урбанізації в Україні та світі.
- Побудувати **карти урбанізації** за десятиліття.
- Проаналізувати наслідки: перенаселеність, транспорт, екологія.
- Додати **фотоматеріали, відеоінтерв'ю або візуалізації**.
- Оформити **проєкт у вигляді мультимедійного буклету**.

6. Сільське населення: тенденції занепаду і можливості розвитку:

- Зібрати дані про чисельність сільського населення в регіоні.
- Побудувати **графік динаміки** за 20–30 років.

- Створити **тематичну карту** із зображенням змін чисельності.
- Опитати мешканців (або використати готові соціопитування).
- Розробити **стратегічні пропозиції у формі постера**.

7. Демографічна політика країн: успішні приклади:

- Обрати 2–3 країни з ефективною демографічною політикою (наприклад, Франція, Швеція).
- Вивчити заходи підтримки народжуваності/мігрантів/пенсіонерів.
- Побудувати **порівняльну таблицю**.
- Створити **інтерактивну карту політик** (у Canva/Google My Maps).
- Презентувати у вигляді дискусії або рольової гри.

8. Соціально-демографічний портрет моєї громади:

- Зібрати дані про населення своєї громади (статевий, віковий склад, освіта, міграції).
- Провести **анкетування або інтерв'ю** з мешканцями.
- Побудувати **діаграми, карти розселення**.
- Створити **буклет або презентацію** з аналізом.
- Провести **міні-презентацію в класі або громаді**.

9. Зайнятість населення: географія економічної активності:

- Вибрати область або країну.
- Дослідити рівень зайнятості, галузі, безробіття.
- Побудувати **структурні діаграми та картосхеми** зайнятості.
- Порівняти з іншими регіонами/країнами.
- Оформити у вигляді **аналітичного звіту + постерної доповіді**.

10. Вплив воєн і криз на демографічний розвиток:

- Вивчити демографічну ситуацію до, під час і після кризи/війни (наприклад, Україна 2014–2024).
- Побудувати **графіки та карти** змін чисельності населення.
- Дослідити структуру переміщених осіб.
- Підготувати **візуальний кейс** з фактами, цитатами, картами.
- Презентувати результати з обговоренням.

Практичне заняття № 4

Тема 4. Географія охорони здоров'я, освіти, дозвілля та споживання

Мета практичного заняття: формування знань про просторові особливості систем охорони здоров'я, освіти, дозвілля та споживання, їх вплив на соціально-економічний розвиток територій. Ознайомлення з основними показниками доступності та якості цих послуг у різних країнах і регіонах. Розвиток навичок аналізу статистичних даних, картографічних матеріалів та побудови схем, що відображають взаємозв'язки між рівнем розвитку соціальної інфраструктури та демографічними процесами.

Основні поняття: соціальна інфраструктура, територіальна доступність, просторове забезпечення послуг, медична інфраструктура, рівень медичного обслуговування, медико-географічне районування, захворюваність, охорона здоров'я, освітня мережа, освітня інфраструктура, рівень освітнього охоплення, індустрія дозвілля, дозвіллева активність, простір рекреації, споживчі звички, торгово-сервісна мережа, рівень споживання, споживчий кошик.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проектна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Медична географія.
2. Географія здоров'я.
3. Географія освіти.
4. Географія дозвілля.
5. Географія споживання.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування).

Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Аналіз доступності медичних послуг та побудова таблиці. Вам надано дані про кількість лікарів на 1000 жителів у різних країнах:

- **Країна А:** 0,8 лікаря на 1000 осіб
- **Країна В:** 2,5 лікаря на 1000 осіб
- **Країна С:** 4,3 лікаря на 1000 осіб

1. Заповніть таблицю, у якій вкажіть країну, рівень забезпеченості лікарями, можливі проблеми та заходи для покращення ситуації.
2. Проаналізуйте, у якій країні найбільша нестача медичних кадрів та які можуть бути наслідки цього.
3. Висуньте гіпотези про взаємозв'язок рівня медичного забезпечення та середньої тривалості життя.

2. Побудова блок-схеми "Фактори, що впливають на здоров'я населення".

Уявіть, що ви досліджуєте основні фактори, які впливають на здоров'я населення в різних регіонах. Вам потрібно розподілити наступні чинники за категоріями та створити блок-схему їх взаємодії:

- Рівень доходу
 - Доступ до чистої води
 - Харчові звички
 - Рівень урбанізації
 - Медична інфраструктура
 - Екологічний стан
 - Освітній рівень населення
 - Спосіб життя (рівень фізичної активності, шкідливі звички)
1. Визначте основні категорії факторів (наприклад, економічні, соціальні, екологічні, поведінкові).
 2. Побудуйте блок-схему, яка відображає взаємозв'язки між цими факторами.
 3. Напишіть висновок про те, які чинники мають найбільший вплив на здоров'я населення в країнах, що розвиваються, та розвинених країнах.

3. Моделювання розвитку системи освіти в країні. Уявіть, що ваша країна стикається з проблемою нерівного доступу до освіти через такі фактори:

- Висока вартість навчання
 - Низька кількість шкіл у сільській місцевості
 - Недостатній рівень цифрової грамотності
 - Велика різниця в якості освіти між державними та приватними закладами
1. Опишіть проблему та можливі наслідки для економічного розвитку країни.
 2. Запропонуйте три заходи державної освітньої політики для вирішення цієї проблеми.
 3. Побудуйте модель, яка показує взаємозв'язок між освітньою політикою, доступністю освіти та рівнем соціально-економічного розвитку.

4. Дослідження рівня розвитку індустрії дозвілля у містах та побудова таблиці. Вам надано дані про кількість закладів культури та спорту в різних містах:

- **Місто X:** 3 музеї, 2 театри, 10 спортивних комплексів на 100 000 жителів.
 - **Місто Y:** 10 музеїв, 8 театрів, 25 спортивних комплексів на 100 000 жителів.
 - **Місто Z:** 1 музей, 1 театр, 5 спортивних комплексів на 100 000 жителів.
1. Заповніть таблицю, де вкажіть рівень розвитку індустрії дозвілля у містах та її потенційний вплив на якість життя.
 2. Проаналізуйте, у якому місті найкращі умови для культурного та спортивного розвитку населення.
 3. Зробіть висновки про зв'язок між рівнем розвитку дозвілля та міграційними процесами (залучення або відтік населення).

5. *Створення моделі географії споживання.* У різних регіонах світу структура споживання населення значно відрізняється. Вам надано такі дані:

- **Регіон А:** 40% витрат на продукти харчування, 30% на житло та комунальні послуги, 15% на освіту та медицину, 15% на розваги.
 - **Регіон В:** 20% витрат на продукти харчування, 25% на житло, 30% на освіту та медицину, 25% на розваги.
 - **Регіон С:** 60% витрат на продукти харчування, 20% на житло, 10% на освіту та медицину, 10% на розваги.
1. Побудуйте графічну модель (наприклад, діаграму або блок-схему), яка відображає структуру споживання в кожному регіоні.
 2. Проаналізуйте, який регіон має найвищий рівень життя та які фактори на це впливають.
 3. Зробіть висновки про можливі зміни в структурі споживання при економічному зростанні регіону С.
4. **Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:**

1. Географія медичних послуг у громаді:

- Зібрати дані про розташування лікарень, амбулаторій, аптек.
- Побудувати тематичну карту доступності медичних закладів.
- Визначити «білі плями» – зони без медичного покриття.
- Провести опитування населення щодо якості медичних послуг.
- Оформити аналітичний звіт з рекомендаціями.

2. Освітня доступність: міська та сільська місцевість:

- Вибрати 2-3 населені пункти різного типу.
- Зібрати дані про кількість шкіл, відстань до них, наявність транспорту.
- Побудувати карту освітньої доступності.
- Провести опитування учнів/батьків/вчителів.
- Оформити у вигляді презентації або буклету.

3. Дозвілля молоді: географія можливостей:

- Дослідити наявні культурні та спортивні об'єкти в регіоні.
- Побудувати інтерактивну карту закладів дозвілля (Canva, Google My Maps).
- Провести анкетування молоді щодо способів проведення вільного часу.
- Зіставити результати з наявною інфраструктурою.
- Оформити інфографіку та рекомендації.

4. Географія супермаркетів і споживчої поведінки:

- Нанести супермаркети, ринки, магазини на карту міста/району.
- Побудувати ізохронну карту доступу (в межах 5-10-15 хвилин).
- Провести опитування мешканців щодо місць купівлі товарів.
- Проаналізувати вплив близькості на вибір магазину.

- Оформити звіт з картами, діаграмами, висновками.

5. Медицина в сільській місцевості: виклики і рішення:

- Визначити кількість ФАПів/амбулаторій у сільській території.
- Проаналізувати відстані до найближчих лікарень.
- Побудувати **карту медичних маршрутів**.
- Провести інтерв'ю з місцевими жителями/лікарями.
- Оформити **буклет або відеопрезентацію**.

6. Освітній туризм: географія університетів України:

- Побудувати **карту найбільших університетів** за галузями знань.
- Дослідити регіональні особливості освітніх центрів.
- Порівняти кількість студентів за регіонами.
- Створити **інфографіку або освітній гід**.
- Презентувати з короткими характеристиками ВНЗ.

7. Доступність об'єктів дозвілля для людей з інвалідністю:

- Зібрати дані про культурні, спортивні об'єкти у місті/селі.
- Оцінити рівень їх **архітектурної доступності**.
- Провести **фотофіксацію + анкетування користувачів**.
- Створити **карту інклюзивності**.
- Оформити **візуальний звіт + рекомендації для влади**.

8. Торговельні центри як соціальні простори:

- Визначити торгові центри міста та їх функції (розваги, харчування, шопінг).
- Побудувати **карту функціонального зонування ТЦ**.
- Провести **опитування відвідувачів** щодо мети перебування.
- Проаналізувати, як ТЦ впливають на міське середовище.
- Оформити **презентацію з картами та графіками**.

9. Вплив географії на здоров'я: екологія + медицина:

- Визначити зони з екологічними ризиками (забруднення повітря, вода).
- Порівняти з рівнем захворюваності (за статистикою).
- Побудувати **карту кореляції здоров'я і екології**.
- Проаналізувати дані в таблицях, зробити висновки.
- Оформити **аналітичний звіт з інфографікою**.

10. Мапа «зони комфорту» мого міста/громади:

- Провести **соціальне опитування**: де люди почуваються комфортно (освіта, відпочинок, послуги).
- Позначити на мапі ключові точки (парки, лікарні, школи, магазини).
- Створити **теплову карту комфорту (heatmap)**.
- Додати фотографії, думки мешканців.
- Оформити **інтерактивну презентацію або стенд-проект**.

Практичне заняття № 5

Тема 5. Географія рівня та якості життя населення

Мета практичного заняття: ознайомити студентів із основними показниками, що визначають рівень та якість життя населення. Навчити аналізувати географічні відмінності рівня життя в різних країнах і регіонах. Виявити основні фактори, що впливають на якість життя населення, та сформувати уявлення про сучасні тенденції у цій сфері. Формувати аналітичне мислення та вміння будувати таблиці, графіки й блок-схеми для оцінки рівня та якості життя населення у різних країнах світу.

Основні поняття: рівень життя населення, якість життя населення, індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП / HDI), Індекс якості життя, соціальна диференціація, матеріальне забезпечення, соціальна інфраструктура, житлові умови, економічна безпека, тривалість життя, бідність, соціальна мобільність, регіональні диспропорції, соціальна справедливість, географія добробуту.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проєктна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Географія рівня життя населення.
2. Географія бідності. Географія соціальних негараздів.
3. Географія якості життя населення.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування). Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Аналіз рівня життя населення у різних країнах (побудова таблиці).

Вам надані дані про три країни з різним рівнем економічного розвитку.

Показник	Країна А	Країна В	Країна С
ВВП на душу населення, \$	50000	18000	4000
Індекс людського розвитку, ІЛР	0,91	0,78	0,52
Частка населення за межею бідності, %	7	22	55
Очікувана тривалість життя, роки	81	71	58

1. Заповніть таблицю з наведеними даними. Визначте основні виклики для країни Z та запропонуйте три заходи, які можуть покращити рівень життя населення в цій країні.

2. Проаналізуйте, яка країна має найвищий рівень життя та поясніть причини цього.

2. Дослідження показують, що високий рівень бідності має прямий вплив на якість життя населення.

1. Визначте основні наслідки бідності для різних сфер життя:
 - Доступність освіти
 - Рівень охорони здоров'я
 - Житлові умови
 - Рівень безробіття
 - Соціальна нестабільність
2. Побудуйте блок-схему, яка демонструє взаємозв'язки між рівнем бідності та якістю життя.
3. Проаналізуйте, які заходи можуть допомогти знизити рівень бідності у країнах, що розвиваються.

3. Дослідження соціальних негараздів у міських та сільських районах (створення моделі). Вам потрібно порівняти рівень соціальних негараздів у міських і сільських районах на основі наступних показників:

Показник	Міський район	Сільський район
Рівень безробіття, %	8	15
Доступність медицини (кількість лікарів на 1000 жителів)	4,5	15
Кількість злочинів на 1000 осіб	12	5
Середній рівень доходів, \$/місяць	2500	1200

1. Проаналізуйте дані в таблиці та зробіть висновки щодо основних проблем у кожному типі території.
2. Побудуйте модель, яка відображає взаємозв'язок між соціальними негараздами та рівнем економічного розвитку регіону.
3. Запропонуйте заходи для покращення ситуації як у міських, так і в сільських районах.
4. *Визначення рівня якості життя у регіонах (створення рейтингової таблиці).* Вам потрібно оцінити якість життя у трьох регіонах на основі наступних показників:

Показник	Регіон А	Регіон В	Регіон С
Доступність освіти (балів від 1 до 10)	9	6	4
Рівень безпеки (балів від 1 до 10)	8	5	3
Доступ до якісної медицини (балів від 1 до 10)	7	6	4
Екологічна ситуація (балів від 1 до 10)	6	4	2

1. Розрахуйте середній бал якості життя для кожного регіону.

2. Визначте регіон з найвищою якістю життя та поясніть, чому саме він має кращі показники.
3. Розробіть рекомендації для покращення якості життя у регіоні С.

5. Аналіз регіональної нерівності у рівні життя (створення графічної моделі). Уявіть, що ви досліджуєте рівень регіональної нерівності в одній країні. Дані щодо доходів населення у різних регіонах наведені нижче:

Регіон	Середній місячний дохід, \$
Столиця	3500
Індустріальний центр	2200
Аграрний регіон	1200
Віддалений сільський регіон	800

1. Побудуйте графічну модель (наприклад, стовпчикову діаграму або схему), яка відображає рівень доходів у різних регіонах.
2. Визначте основні причини регіональної нерівності.
3. Запропонуйте три заходи, які можуть сприяти зменшенню нерівності у рівні життя населення.

4. Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Порівняння рівня життя в різних регіонах України:

- Обрати 3–5 регіонів України.
- Зібрати дані: доходи, тривалість життя, рівень безробіття, доступ до медицини/освіти.
- Побудувати порівняльну таблицю та діаграми.
- Створити тематичну карту індексу якості життя.
- Оформити аналітичний звіт або презентацію.

2. Якість життя у містах-мільйонниках України:

- Обрати Київ, Харків, Одесу, Дніпро, Львів.
- Проаналізувати: транспорт, екологію, медицину, безпеку, зарплати.
- Провести опитування мешканців або використати відкриті соціопитування.
- Побудувати інфографіку для кожного міста.
- Оформити у вигляді електронного буклета або презентації.

3. Географія бідності в Україні:

- Зібрати статистику по регіонах (рівень доходів, безробіття, соціальні виплати).
- Побудувати карту поширення бідності.
- Проаналізувати залежність від типу місцевості (місто/село).
- Зробити діаграми динаміки за останні роки.

- Оформити звіт з картами та соціальними рекомендаціями.

4. Індекс людського розвитку (HDI) в різних країнах світу:

- Вибрати 5–10 країн з різним HDI (високий, середній, низький).
- Зібрати дані: доходи, освіта, тривалість життя.
- Побудувати **порівняльні графіки** та **температурну карту світу**.
- Проаналізувати чинники, що впливають на HDI.
- Оформити **інфографіку** або **постер**.

5. Рівень і якість життя у твоїй громаді: польовий дослід:

- Створити **анкети** або **Google Forms** для місцевих мешканців.
- Опитати щодо доходів, послуг, безпеки, дозвілля, проблем.
- Побудувати **діаграми результатів**, **тематичну карту громади**.
- Порівняти з даними Держстату.
- Оформити у вигляді **звіт-презентації + пропозиції розвитку**.

6. Рівень життя в сільських і міських районах: порівняльний аналіз:

- Обрати одне село і місто в одній області.
- Зібрати дані: доступ до освіти, медицини, транспорт, послуги.
- Провести **опитування мешканців** (якщо можливо).
- Побудувати **порівняльні таблиці, карти, діаграми**.
- Оформити **двосторонній буклет** або **слайд-презентацію**.

7. Географія цифрової нерівності:

- Дослідити доступ до інтернету в містах і селах України.
- Побудувати **карту покриття та швидкості інтернету**.
- Проаналізувати вплив цифрової доступності на якість життя.
- Додати приклади використання онлайн-послуг (освіта, банкінг).
- Оформити **візуальну інфографіку** або **Canva-презентацію**.

8. Екологічні умови життя населення:

- Визначити 3–5 міст з різними екологічними умовами.
- Зібрати дані про якість повітря, воду, сміття, озеленення.
- Побудувати **екологічну карту загроз та рівня комфорту**.
- Зіставити з тривалістю життя, кількістю хвороб.
- Оформити **аналітичну інфографіку + міні-звіт**.

9. Споживчий кошик: географія доступності базових товарів:

- Зібрати ціни на основні продукти та товари у різних регіонах.
- Порівняти з середньою зарплатою.
- Побудувати **діаграми співвідношення "дохід–витрати"**.
- Створити **мапу вартості споживчого кошика**.
- Оформити **інтерактивну інфографіку** або **веб-плакат**.

10. Географія щастя: суб'єктивний рівень життя:

- Провести **анкету серед учнів або мешканців** на тему задоволеності життям.
- Додати питання про здоров'я, безпеку, стосунки, дозволя.
- Побудувати **діаграми емоційної/суб'єктивної оцінки якості життя**.
- Порівняти з рейтингами «World Happiness Report».
- Оформити **яскраву презентацію або постер з цитатами**.

Практичне заняття № 6

Тема 6. Безпека життєдіяльності населення

Мета практичного заняття: розглянути питання безпеки життєдіяльності населення з позиції соціальної географії, проаналізувати просторові особливості ризиків та загроз у різних регіонах, оцінити вплив природних, техногенних та соціальних чинників на рівень безпеки. Формувати навички аналізу географічного розподілу небезпек, використання картографічних методів для оцінки ризиків та розробки рекомендацій щодо підвищення безпеки населення.

Основні поняття: безпека життєдіяльності, соціальна безпека, географія ризику, територіальна вразливість, ризик для життя і здоров'я, просторове середовище життєдіяльності, екологічна безпека, техногенна безпека, інфраструктурна безпека, соціально-географічна стійкість, цивільний захист населення, просторове планування безпечного середовища, інформаційна безпека населення, психосоціальна безпека, регіональна безпека.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проєктна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Економічна безпека.
2. Продовольча безпека. Соціальна безпека.
3. Природно-техногенна безпека. Інформаційна безпека.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування).

Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Аналіз ризиків у різних регіонах. Складіть таблицю, в якій порівняйте рівень безпеки життєдіяльності населення у міських та сільських регіонах за такими критеріями:

- Екологічні загрози
- Соціально-економічні ризики
- Природні катастрофи
- Інфраструктурна безпека

Які регіони більш вразливі до загроз, і які заходи можуть зменшити ризики?

2. Побудова блок-схеми реагування на надзвичайні ситуації. Розробіть блок-схему дій населення у випадку стихійного лиха (землетрус, повінь,

пожежа тощо). Які ключові етапи повинні бути передбачені у схемі для забезпечення максимальної безпеки?

3. *Модель просторового розподілу безпечних зон у місті.* Побудуйте схематичну модель міста, де буде відображено:

- Зони підвищеної небезпеки (промислові об'єкти, транспортні вузли)
- Безпечні зони (парки, евакуаційні пункти)
- Основні шляхи евакуації

Як розподіл безпечних та небезпечних зон впливає на якість життя населення?

4. *Таблиця аналізу впливу екологічних факторів на здоров'я населення.* Заповніть таблицю, де визначте основні екологічні загрози (забруднення повітря, води, ґрунтів, радіація) та їхній вплив на здоров'я населення. Які заходи можуть мінімізувати негативний вплив екологічних факторів?

5. *Соціально-географічна модель впливу урбанізації на безпеку життєдіяльності.* Побудуйте модель, яка відображає, як зростання міст впливає на:

- Криміногенну ситуацію
- Навантаження на транспортну систему
- Якість медичних послуг
- Ризики техногенних аварій

Які заходи слід вживати для зниження негативних наслідків урбанізації?

6. *Блок-схема соціальних загроз у суспільстві.* Складіть блок-схему основних соціальних загроз (безробіття, бідність, міграційні процеси, дискримінація) та їхніх наслідків для безпеки населення. Які методи можуть бути ефективними для зменшення впливу цих загроз?

7. *Таблиця рівня готовності регіонів до надзвичайних ситуацій.* Проаналізуйте та заповніть таблицю, де порівняйте рівень підготовленості різних регіонів країни до надзвичайних ситуацій за такими критеріями:

- Доступність аварійно-рятувальних служб
- Наявність систем раннього сповіщення
- Рівень підготовки населення
- Стан інфраструктури

Як регіони можуть покращити свою готовність до надзвичайних ситуацій?

8. *Просторова модель поширення інфекційних захворювань.* Побудуйте схему поширення інфекційного захворювання в межах міста чи регіону, враховуючи:

- Густоту населення
- Основні транспортні вузли
- Доступ до медичних закладів

Як можна зменшити ризики епідемій та покращити санітарну безпеку?

9. *Блок-схема поведінки населення у випадку техногенної аварії.* Розробіть блок-схему дій населення у разі техногенної катастрофи (наприклад, вибух на хімічному заводі, витік радіації).

Які етапи є критично важливими для порятунку населення?

10. *Побудова соціально-географічної карти ризиків у своєму регіоні.* На основі відкритих даних або власних спостережень створіть карту ризиків вашого регіону, де позначте:

- Зони підвищеного екологічного ризику
- Райони з високим рівнем злочинності
- Потенційно небезпечні об'єкти
- Зони підвищеного ризику природних катастроф

Як ці фактори впливають на якість життя та які заходи можуть знизити ризики?

4. Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Географія надзвичайних ситуацій у моєму регіоні:

- Зібрати дані про надзвичайні ситуації (пожежі, паводки, вибухи, ДТП тощо) за останні 3–5 років.
- Побудувати **карту НС** з типами і частотою подій.
- Визначити зони найбільшого ризику.
- Проаналізувати причини та наслідки.
- Оформити **аналітичний звіт + карту + рекомендації**.

2. Безпечний маршрут до школи:

- Провести **спостереження і фотофіксацію** шкільного маршруту.
- Визначити небезпечні ділянки: дороги, перехрестя, зони без тротуарів.
- Побудувати **мапу маршруту з позначенням ризиків**.
- Провести **опитування однокласників/батьків**.
- Оформити **постер або буклет для школи/громади**.

3. Природні небезпеки України: просторовий аналіз:

- Зібрати дані про основні природні загрози (землетруси, повені, посухи).
- Побудувати **карту природних ризиків України**.
- Пояснити причини (рельєф, клімат, ґрунти).
- Додати **випадки з новин** (наприклад, паводки у Карпатах).
- Оформити **презентацію або відео з картою**.

4. Стан укриттів та систем оповіщення у моїй громаді:

- Провести **обстеження укриттів**, записати координати.
- Скласти **мапу укриттів із Google My Maps**.
- Перевірити наявність сирен/оповіщення/інструкцій.
- Провести **опитування мешканців** про обізнаність і готовність.
- Оформити **звіт-презентацію з мапою та порадами**.

5. Мапа побутових небезпек у домі:

- Зібрати дані про найпоширеніші побутові ризики (електроприлади, газ, ліки тощо).
- Провести **огляд власного помешкання**.
- Побудувати **схему квартири/будинку з позначенням небезпечних зон**.
- Додати поради щодо запобігання.
- Оформити **інтерактивну презентацію або плакат**.

6. Географія мінної небезпеки в Україні:

- Зібрати відкриті дані про заміновані території (за офіційними джерелами).
- Побудувати **інтерактивну мапу мінної небезпеки**.
- Пояснити ризики та правила поведінки.
- Додати **відео чи плакати від ДСНС/ЮНІСЕФ**.
- Оформити **інфографіку + карту** для поширення серед однолітків.

7. Технологічні катастрофи: локальні приклади:

- Дослідити випадки техногенних катастроф (аварії, вибухи, хімічні викиди).
- Побудувати **хронологічну карту подій** в Україні/регіоні.
- Вивчити причини, наслідки, заходи ліквідації.
- Зробити **діаграми «до – після»** (екологічні наслідки, переміщення людей).
- Оформити **аналітичний звіт або відеоролик**.

8. Аналіз рівня дорожньої безпеки:

- Зібрати статистику ДТП у місті/районі (можна через поліцію або ЗМІ).
- Побудувати **карту ДТП** з позначенням типів аварій.
- Визначити найнебезпечніші ділянки.
- Провести **опитування водіїв/пішоходів**.
- Оформити **висновки у вигляді звіту з пропозиціями змін**.

9. Стихійні сміттєзвалища як фактор ризику:

- Провести **експедицію або онлайн-моніторинг несанкціонованих звалищ**.
- Позначити координати, створити **мапу екологічної небезпеки**.
- Визначити ризики: пожежі, інфекції, отруєння води.
- Додати **фото/інтерв'ю з місцевими мешканцями**.
- Оформити **інфографіку + відео або постер-кампанію**.

10. Психологічна безпека під час війни:

- Провести **анонімне опитування школярів/підлітків** на тему страхів і тривоги.
- Проаналізувати результати, побудувати **графіки та діаграми**.
- Додати поради психологів (посилання, інфографіка).

- Створити буклет або презентацію «Як підтримати себе та інших».
- За бажанням — відеоінтерв'ю або історії з життя (анонімно).

Практичне заняття № 7

Тема 7. Стратегії соціального розвитку

Мета практичного заняття: сформулювати у студентів розуміння основних стратегій соціального розвитку, їхніх теоретичних засад та практичного застосування. Ознайомити з ключовими підходами до розробки соціальних стратегій на локальному, національному та глобальному рівнях. Розвинути навички аналізу соціально-економічних показників, моделювання перспектив розвитку суспільства та оцінки ефективності впроваджених стратегій.

Основні поняття: соціальний розвиток, стратегія соціального розвитку, цілі сталого розвитку (ЦСР), соціальна політика, інклюзивність, соціальна справедливість, регіональна політика, демографічна стратегія, якість життя, соціальний капітал, стійкість розвитку, програмно-цільовий підхід, моніторинг соціального розвитку, партнерство (публічно-приватне), локалізація стратегій.

План заняття

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями.
2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування)
3. Професійно-орієнтовані завдання.
4. Моделювання та аналіз творчого завдання. Проєктна робота.

Хід роботи

1. Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями:

1. Індикатори людського розвитку.
2. Цілі розвитку тисячоліття. Цілі сталого розвитку.
3. Методи самоуправління найбільш демократичні і перспективні методи управління.
4. Соціальне управління та його принципи: управління соціальним розвитком.
5. Формальні інститути, неформальні інститути їх зв'язки, відносини, норми поведінки і діяльності на основі довгого міжособистісного або колективного спілкування.

2. Тестовий контроль знань з теми (індивідуальне тестування). Виконайте роботу щодо перевірки набутих компетентностей за індивідуальним варіантом, що відповідає основним поняттям теми.

3. Професійно-орієнтовані завдання. Розв'яжіть ситуаційні задачі:

1. Вибір стратегії розвитку для громади. Побудуйте блок-схему, яка показує, як місцева громада ухвалює рішення про вибір стратегії розвитку: соціально-орієнтовану, інноваційну чи інфраструктурну. Особливі умови: Селище має обмежений бюджет, високий рівень безробіття та відтік молоді

2. *Порівняльний аналіз стратегій.* Заповніть таблицю порівняння трьох типів стратегій соціального розвитку:

- стратегія людського капіталу
- стратегія інклюзивного розвитку
- стратегія сталого урбаністичного зростання

Колонки: цілі, цільова аудиторія, очікувані результати, приклади країн/регіонів.

3. *Визначення пріоритетних регіонів.* На географічній карті України позначте 3 області з низьким рівнем соціального розвитку. Запропонуйте стратегії для кожної з них залежно від особливостей: рівня безробіття, вікової структури населення, доступу до освіти.

4. *Реалізація державної програми.* Побудуйте блок-схему реалізації державної програми «Молодь і майбутнє» (вигадана). Включіть: початкові умови, кроки реалізації, механізми моніторингу та очікувані результати.

5. *Аналіз зацікавлених сторін.* Створіть таблицю зацікавлених сторін (stakeholders), що впливають на соціальний розвиток міста. Колонки: Сторона / Інтереси / Рівень впливу / Можливості для співпраці

6. *Соціальна інфраструктура в регіоні.* На карті міста (реального або вигаданого) позначте наявні об'єкти соціальної інфраструктури (школи, лікарні, культурні центри). Завдання: Оцініть, які райони потребують додаткової підтримки, та запропонуйте конкретні стратегічні рішення.

7. *Визначення індикаторів ефективності.* Заповніть таблицю, що показує індикатори ефективності стратегії боротьби з бідністю. Колонки: Індикатор / Метод збору даних / Частота оцінювання / Вплив на рішення.

8. *Участь громадськості.* Побудуйте блок-схему, як залучити громаду до обговорення нової стратегії соціального розвитку в місті. Включіть: інформування, обговорення, опитування, впровадження.

9. *Регіональні виклики та потенціал.* На карті України позначте 4 регіони з різними соціальними викликами (наприклад: демографічна криза, безробіття, еміграція, урбанізація). Для кожного регіону вкажіть потенціал розвитку і відповідну стратегію.

10. *Вплив стратегії на різні групи населення.* Заповніть таблицю оцінки впливу обраної стратегії (наприклад, цифровізації послуг) на різні соціальні групи: молодь, люди з інвалідністю, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи.

4. Проектна робота. Розробіть проєкт на запропоновану тему (на вибір здобувача освіти) за наведеним алгоритмом, обравши тему:

1. Стратегія соціального розвитку моєї громади:

- Ознайомитись із планом розвитку громади (офіційний сайт, документи).
- Провести **опитування мешканців** про проблеми та потреби.
- Проаналізувати: освіта, охорона здоров'я, дозволля, інфраструктура.
- Побудувати **SWOT-аналіз громади**.
- Оформити **презентацію стратегії + карта проблем/потенціалу**.

2. Моделі сталого розвитку: локальний і глобальний рівні:

- Обрати 2–3 країни/регіони з успішною соціальною політикою (Швеція, Норвегія, Канада тощо).
- Порівняти їхні **стратегії розвитку**: освіта, рівність, підтримка сімей.
- Візуалізувати дані через **графіки, порівняльні діаграми**.
- Зробити висновки: які елементи можна адаптувати в Україні.
- Оформити **інфографіку або електронний постер**.

3. Соціальні послуги для вразливих груп: стратегія підтримки:

- Дослідити потреби вразливих груп: пенсіонери, ВПО, люди з інвалідністю.
- Зібрати дані про доступність соціальних послуг у регіоні.
- Провести **опитування або інтерв'ю** (за можливості).
- Побудувати **мапу доступу до соціальних установ**.
- Оформити **звіт із рекомендаціями для місцевої влади**.

4. Стратегія розвитку молодіжної політики:

- Проаналізувати проблеми молоді: безробіття, міграція, доступ до освіти.
- Зібрати статистику + **провести опитування однолітків**.
- Визначити сильні та слабкі сторони молодіжної політики в Україні.
- Розробити **план дій для молодіжного центру або громади**.
- Оформити **постер, буклет або відеопрезентацію**.

5. Розробка мапи соціальної інфраструктури міста/села:

- Визначити об'єкти: школи, лікарні, спортзали, культурні заклади.
- Побудувати **інтерактивну мапу в Google My Maps або Canva**.
- Додати інформацію: якість, доступність, стан.
- Проаналізувати: чого бракує у місті/селі.
- Оформити **аналітичну інфографіку + карту + пропозиції**.

6. Гендерна рівність як стратегічна мета:

- Вивчити рівень гендерної рівності в Україні (статистика, дослідження).
- Зібрати приклади дискримінації чи гендерних бар'єрів.
- Провести **опитування серед учнів/студентів**.
- Побудувати **інфографіку з даними та рекомендації для змін**.
- Створити **візуальний буклет або соціальний плакат**.

7. Соціальні інновації в освіті: приклади та пропозиції:

- Дослідити успішні приклади освітніх інновацій в Україні та світі (STEM, EdTech, інклюзія).
- Опитати учнів/учителів: чого не вистачає в освітньому середовищі.
- Розробити міні-стратегію запровадження однієї інновації.
- Побудувати **план-графік + ресурси, які потрібні**.
- Оформити **презентацію або демонстраційне відео/буклет**.

8. Екологічна складова соціального розвитку:

1. Визначити, як екологічні проблеми впливають на якість життя.
2. Зібрати приклади екологічних ініціатив у містах.
3. Побудувати **карту екологічних проектів** у вашому регіоні.
4. Розробити **міні-стратегію еко-свідомої громади**.
5. Оформити **інфографіку з ключовими цілями та етапами впровадження**.

9. Міграція як виклик для соціального розвитку:

- Зібрати статистику внутрішньої та зовнішньої міграції.
- Дослідити причини та наслідки для місцевих громад.
- Провести **інтерв'ю або анкетування серед ВПО** (за бажанням).
- Побудувати **мапу переміщення населення**.
- Оформити **аналітичний звіт + візуалізація даних**.

10. Цілі сталого розвитку ООН на локальному рівні:

- Ознайомитись із 17 Цілями сталого розвитку ООН.
- Обрати 2–3 цілі, що найбільш актуальні для вашої громади.
- Проаналізувати: що вже зроблено і що потрібно змінити.
- Побудувати **дорожню карту реалізації цілей локально**.
- Оформити **постер-кампанію або презентацію в Canva**.

9. ПОРЯДОК КОНТРОЛЮ РІВНЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Оцінювання навчальних досягнень здобувача освіти

Прізвище ім'я

На практичні заняття для ОК «Основи соціальної географії»

№ заняття	Вид роботи та кількість балів					Бали за відвідування заняття	Сумарна кількість балів	Підпис викладача
	ПЗ	ТК	ПОЗ	ПР	УО			
1.	20	20	20	15	15	10	100	
2.	20	20	20	15	15	10	100	
3.	20	20	20	15	15	10	100	
4.	20	20	20	15	15	10	100	
5.	20	20	20	15	15	10	100	
6.	20	20	20	15	15	10	100	
7.	20	20	20	15	15	10	100	

ПЗ – Співбесіда за запропонованими теоретичними запитаннями (0-20 балів)

ТК – Тестовий контроль знань з теми (0-20 балів)

ПОЗ – Професійно-орієнтовані завдання (0-20 балів)

ПР – Проектна робота (0-15 балів)

УО – участь в обговоренні (0-15 балів)

Бали за відвідування заняття – (10 балів)

Сумарно за одне заняття можна отримати 100 балів.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Білецький М.І. Ванда І. В., Котик Л. І. Соціальна географія: Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 468 с.
2. Білецький М.І., Ванда І. В., Котик Л. І. Соціальна географія: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с.
3. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І., Соціальна географія: навч. Посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 468 с.
4. Іщук С.І., Гладкий О. В. Соціальна та економічна географія: теорія і методологія: навч. посібник. Київ: Знання, 2015. 335 с.
5. Котик Л.І., Білецький М. І., Ванда І. В. Соціальна географія: словник-довідник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 164 с.
6. Немець Л. М., Мезенцев К. В., Гусєва Н. В., Мезенцева Н. І., Мельничук А. Л. Соціальна географія: підручник. Київ: Фенікс, 2019. 302 с.
7. Немець Л. М., Сегіда Ю., Гусєва Н. В. Основи соціальної географії: навчальний посібник. К.. Х. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 235 с.
8. Шаблій О.І. Основи суспільної географії 2-ге видання. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.
9. Шаблій О.І. Суспільна географія. У двох книгах. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження . Л.: Вид.центр ЛНУ ім. І.Франка, 2015. 814 с.
10. Яковлева В. А., Власенко Р.П., Андрійчук Т.В. Сучасні технології у процесі навчання соціально-економічної географії України та світу. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 38. С. 57- 61.

Додаткова:

1. Блій Г., Муллер П. Географія: світи, регіони, концепти: пер. з англ.; передмова і розділ “Україна” К. Либідь, 2004. 740 с.
2. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі, навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
3. Пижов В.Г. Соціальна географія. Тексти лекцій. Одеса Астропринт, 2005. 196 с .
4. Ранця І.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Програма та методичні вказівки до семінарських занять з курсу “Соціальна географія” для студентів географічного факультету. Львів. Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 84 с
5. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії, підручник . Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 444 с.
6. Шевчук Л.Т. Програма та методичні вказівки до спецкурсу “Соціальна географія” Львів . ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 30 с.
7. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навч.посібник. К. Знання, 2007. 349 с.
8. Яворська В.В. Політична карта світу (методичний посібник) Одеса ДВЦ “Південний експрес”, 2007. 73 с.

Інтернет ресурси:

1. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. Сайт Верховної Ради України. URL: www.zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (дата звернення: 15.06.2024).

2. Атлас стихійних явищ на території України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2024).
3. Немець Л,М. Основи соціальної географії: навчальний посібник. URL: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/> (дата звернення: 15.06.2024).
4. Кузик С. Регіональна економічна і соціальна географія світу: навч. Посібник URL: https://geography.lnu.edu.ua/Rehional_eko_sots_heohr_rozvyneni_krainy_2019.pdf/ (дата звернення: 15.06.2024).